

Blanka Poćwiardowska

Współpraca rodziców i nauczycieli w kontekście jakości życia dzieci i młodzieży

Chowanna 1, 205-219

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Blanka Poćwiardowska
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Współpraca rodziców i nauczycieli w kontekście jakości życia dzieci i młodzieży

Wprowadzenie

Refleksja nad tym, jak rodzice i nauczyciele nawiązują współpracę w celu wspierania rozwoju młodego pokolenia, co przekłada się bezpośrednio na subiektywną i obiektywną jakość jego życia, może pomóc w dostrzeżeniu i wypracowaniu konstruktywnych działań i poszukiwaniu rozwiązań nowych, przynoszących pożądane efekty rozwojowo-wychowawcze.

W artykule zaprezentowane zostaną wskazania dla nauczycieli, pedagogów do nawiązywania i podtrzymywania współpracy z rodzicami. Uzasadnieniem przedstawionych wskazań będą doświadczenia autorki artykułu związane z pracą na stanowisku pedagoga w szkole średniej i osoby prowadzącej zajęcia warsztatowe z rodzicami dzieci w wieku przedszkolnym. Uwzględniono również znaczenie podejmowanej współpracy dla dobrostanu dzieci i młodzieży.

Jakość życia, dobrostan, satysfakcja z życia są terminami odnoszącymi się do tych sfer życia człowieka, które podlegają wartościowaniu. Przedszkole, szkoła czy różnego rodzaju świetlice są miejscami, w których dzieci i młodzież spędzają znaczną część swojego życia. Tworzenie placówek, w których wszystkie podmioty zainteresowane kształceniem i wychowaniem będą odbierały podjęte działania jako sprzyjające podnoszeniu jakości życia dzieci i młodzieży, wymaga poszukiwania sposobu tworzenia instytucji otwartej na zmiany.

Duże znaczenie dla funkcjonowania placówek oświatowych ma uczestnictwo rodziców w ich działaniu. Mogą oni mieć wpływ na kwestie zarówno obiektywne, takie jak dbanie o odpowiednie warunki do nauki,

organizowanie czasu wolnego w szkole i poza nią, bezpieczeństwo, jak i subiektywne, związane z odczuwaniem satysfakcji, co może sprzyjać bieżącemu poczuciu szczęścia dzieci i młodzieży.

W dalszej części tekstu przedstawię rozumienie jakości życia oraz wskazania, które są pomocne w tworzeniu atmosfery sprzyjającej współpracy nauczycieli i rodziców w przedszkolu, szkole, świetlicy – współpracy znaczącej dla podnoszenia jakości życia dzieci.

Ocena jakości życia zawiera komponent poznawczy, czyli poznawczą ocenę zadowolenia z życia, odnosi się do poczucia sensu, sukcesu, satysfakcji z relacji rodzinnych oraz życia szkolnego, zdrowia, spędzania wolnego czasu, oraz komponent emocjonalny, który złożony jest z oceny nastrojów i emocji uwzględniających afektywność pozytywną i negatywną. Afekt pozytywny oznacza przyjemne nastroje i emocje pojawiające się w odpowiedzi na znaczące wydarzenia zmierzające w pożądanym kierunku. Negatywny afekt, według Justyny Mróz, „obejmuje nastroje i emocje, które są nieprzyjemne i są negatywną odpowiedzią na zdarzenia, okoliczności, sytuacje życiowe czy zdrowotne”¹. Martin E.P. Seligman twierdzi, że istnieją trzy postaci szczęścia: pozytywne emocje, poczucie sensu i zaangażowanie². W tym ujęciu większy wpływ na satysfakcję z życia mają dwa ostatnie z wymienionych aspektów.

W odniesieniu do funkcjonowania dzieci i młodzieży w placówkach opiekuńczych, wychowawczych, edukacyjnych istotne wydaje się, by komponent afektywny pozytywny przeważał nad negatywnym. Jednakże dla ogólnej oceny dobrostanu znaczenie ma to, czy dzieci odbierają rzeczywistość przedszkolną, szkolną jako sensowną na tyle, żeby się w nią zaangażować. Szanse na przewagę pozytywnego komponentu emocjonalnego, na nadawanie sensu rzeczywistości szkolnej daje współpraca rodziców i nauczycieli zmierzająca do: osiągnięcia wspólnych celów ukierunkowujących aktywność, wprowadzania w życie określonych wartości zgodnych z przekonaniem nauczycieli, rodziców i uczniów, tworzenia warunków do nabywania przekonania o własnej sprawczości oraz budowania samooceny³.

Poczucie zaangażowania najczęściej ukazywane jest pod postacią autodeterminacji rozumianej jako doświadczenie pragnień wynikających

1 J. Mróz: *Szczęśliwym być. Poczucie dobrostanu psychicznego wśród młodych ludzi*. http://www.wsu.kielce.pl/start/Mlodziez%20ow%20spoleczenstwie%20zmiany,%20Maria%20Sroczyńska/Polska-Ukraina_3_7.pdf [5.07.2013], s. 448-456.

2 E. Trzebińska: *Psychologia pozytywna*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2008, s. 49-50.

3 Ibidem. Por. rozmowa na temat poszukiwania sensu w życiu A. Jucewicz z Z. Milską-Wrzośnińską: *Niedosyt*. „Gazeta Wyborcza” z dnia 6 lipca 2013, dodatek: „Wysokie Obcasy”, nr 27 (734).

z własnych celów (powiązanych z potrzebami autonomii, kompetencji i więzi) oraz stan przepływu (głębokiej koncentracji na samym działaniu). Proponowane działania wspierające współpracę nauczycieli i rodziców, choć mogą się wydawać dalekie od rzeczywistości szkolnej, dają szansę na przekształcanie jej w bardziej demokratyczną i sprzyjającą rozwojowi nie tylko dzieci, lecz także dorosłych⁴.

Wyznaczniki tworzenia atmosfery współpracy nauczycieli i rodziców w instytucjach edukacyjnych w kontekście podnoszenia jakości życia młodego pokolenia

Tworzenie atmosfery sprzyjającej rozwojowi i służącej podniesieniu poczucia jakości życia w środowisku wychowawczym wymaga świadomości wyznaczników, które pozwalają stworzyć taką atmosferę – stanowią one metaforycznie narzędzie osiągnięcia wskazanego celu, jak i przejaw tego celu. Do najważniejszych czynników sprzyjających tworzeniu atmosfery współpracy zalicza się: postawę nauczyciela wychowawcy, zdolność stanowienia sfery wspólnych dążeń, dobrowolny udział we współpracy, uznanie partnerstwa rodziców przez nauczycieli, uwzględnianie wcześniejszych związanych ze szkołą doświadczeń rodziców, uwzględnianie wiedzy rodziców, uznanie podobieństwa warunków życia nauczycieli, uczniów i rodziców, świadomość trudności związanych ze współpracą oraz koncentracja na kompetencjach rodziców. Czynniki te omówię skrótowo w dalszych częściach tekstu.

Postawa nauczyciela wychowawcy

Atmosfera, którą tworzy nauczyciel, czy to w trakcie lekcji, czy w sytuacjach kontaktu z rodzicami, silnie powiązana jest z jego postawą wobec innych ludzi. Im częściej nauczyciel ma tendencję do angażowania się w relacje, im więcej w nich autentyczności i empatii połączonej z przekonaniem o potencjale rozwojowym osób, z którymi się spotyka, tym większa szansa na pojawienie się w kontaktach z uczniami i ich rodzicami pozytywnych afektów, dążenia do odkrywania sensów i koncentrowanie się na zaspokojeniu potrzeb związanych z dokonywaniem wyborów i tworzeniem warunków do zaistnienia kompetencji. Otwarta postawa wychowawcy przejawia się w gotowości do słuchania i korzystania z umiejętności komunikacyjnych, takich jak: aktywne słuchanie, parafraza, odzwierciedlenie, klaryfikacja, komunikat „ja”. Zdolności te stanowią podstawę tworzenia

4 Ibidem.

takich warunków, w których wszystkie podmioty związane z daną placówką angażują się w zadania wynikające z potrzeb rozwojowych dzieci i młodzieży, określonych zadań rozwojowych i danego etapu edukacji. Jednakże aby korzystanie z wymienionych umiejętności przynosiło oczekiwany efekt w postaci większej satysfakcji płynącej z zaangażowania rodziców i dzieci w życie szkoły, wymaga od nauczyciela również pewnej dojrzałości emocjonalnej. Marshall B. Rosenberg⁵ twierdzi, że ten rodzaj dojrzałości związany jest z braniem odpowiedzialności za siebie, dobrą znajomością własnych potrzeb, emocji, umiejętnością ich wyrażania i liczeniem się z potrzebami i emocjami innych. Zatem nauczyciel, który potrafi neutralnie opisać zachowanie czy sytuację bez własnej interpretacji, oceny, zrzucania odpowiedzialności na innych, wyrazić emocje pojawiające się w związku z zaistniałą sytuacją, wyjawić swoje potrzeby, które w związku ze zdarzeniem nie zostały zaspokojone, oraz wyrazić prośbę, ma szansę stworzyć takie warunki współpracy z rodzicami, które mogą mieć pozytywny wpływ na odbiór rzeczywistości szkolnej przez dzieci.

Znaczącym czynnikiem wpływającym na jakość życia dzieci jest pozytywne nastawienie nauczyciela do współpracy z rodzicami. Nauczyciele czasami zakładają, że współpraca z rodzicami będzie wiązała się z wysiłkiem radzenia sobie z trudnymi zachowaniami rodziców⁶, że nie przyniesie oczekiwanych efektów. Tego typu przekonania mogą działać jak samospełniająca się przepowiednia i prowadzić do zaniku współdziałania.

Nawiązaniu współpracy pomiędzy nauczycielami i rodzicami sprzyjają zachowania, które Richard Sennett określa jako zachowania „dobrego fachowca”⁷. Zatem koncentrując się na wyznacznikach działania dobrego fachowca, w odniesieniu do współpracy z rodzicami możemy mówić o zdolnościach pedagoga ważnych w jego pracy (umieszczono je w tabeli 1).

Przedstawione zdolności znacznie obniżają poziom napięcia w relacjach, prowadzą do większej otwartości i sprzyjają gotowości rodziców do zaangażowania się we współpracę z nauczycielami. Większe zaangażowanie niesie z sobą przystosowywanie rzeczywistości szkolnej do potrzeb dzieci, rodziców i nauczycieli. Poczucie wpływu rodziców na atmosferę panującą w szkole, na podejmowane decyzje może rodzic poczucie satys-

5 M.B. Rosenberg: *Porozumienie bez przemocy: o języku serca*. Przeł. M. Kłobukowski. Warszawa: J. Santorski & Co., 2005, s. 63–104.

6 Trudne postawy rodziców wycofanych, nadopiekuńczych, wszechwiedzących i atakujących opisała M. Babiuch: *Jak współpracować z rodzicami „trudnych uczniów”?* Warszawa: WSiP, 2002.

7 R. Sennett: *Etyka dobrej roboty*. Przeł. J. Dzierzgowski. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, 2010, s. 320–321.

Tabela 1

Zdolności nauczyciela jako „dobrego fachowca”

Zdolności	Przykłady działań podejmowanych przez pedagoga
Gotowość do pogodzenia się z niezajomością rezultatów pracy	rozpoczyna pracę z rodzicami i nie zakłada określonych efektów współpracy, nie planuje szczegółów przebiegu wspólnych działań
Nadawanie pozytywnego znaczenia przypadkowi i pojawiającym się trudnościom	potrafi wykorzystać zdarzenia przypadkowe bądź trudności do poszukiwania nowych sposobów współpracy, rozwiązań adekwatnych do pojawiającej się sytuacji
Unikanie osobnego rozwiązywania pojawiających się problemów	uwzględnia kontekst klasy, szkoły, rodziny, wpływów kultury i zachodzących w społeczeństwie zmian
Unikanie perfekcjonizmu	unikania tendencji do dominacji*, która w kontekście diagnozy dotyczy nadmiernej dbałości o podtrzymanie własnej roli związanej z przekonaniem o zagrożeniu utraty obrazu siebie jako profesjonalisty
Umiejętność określenia momentu, w którym podtrzymywanie współpracy, przyjęte wartości, formy mogą przynosić tylko gorsze efekty i zaprzestanie działania	redefiniuje przyjęte założenia działania, rezygnuje z nich bądź je przekształca, dostosowując do pojawiających się potrzeb

* E. Jarosz, E. Wysocka: *Diagnoza psychopedagogiczna. Podstawowe problemy i rozwiązania*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2006, s. 45.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: R. Sennett: *Etyka dobrej roboty*. Przeł. J. Dzierzgowski. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, 2010.

fakcji z działań dla dobra dziecka. Dostosowanie rzeczywistości szkolnej do indywidualnego tempa i rytmu rozwoju młodego pokolenia zaspokaja uczniowską potrzebę posiadania celu ukierunkowującego aktywność. Bywa, że to, co przynosi sens, nie jest przyjemne, bo wymaga wysiłku⁸. Tak może się dziać z nauką w szkole, choć dla dzieci, w mniejszym lub większym stopniu, nauka wiąże się z wysiłkiem, to jednak im pełniej nauczyciele wraz z rodzicami dostosują program wychowawczy, formy pracy na lekcjach do potrzeb ucznia i (nieco na wyrost) jego możliwości, tym uczeń ma większe szanse na dokonywanie wyboru, ustalanie kierunku, w którym podąża, i koncentrowanie się na działaniu. W tak zorganizowanym, sprzyjającym uczeniu się środowisku uczniowie mają szansę, czasem nawet w trakcie lekcji albo w dłuższej perspektywie czasowej, dostrzegać sens procesu uczenia się.

8 E. Trzebińska: *Psychologia pozytywna...*, s. 48.

Określenie sfery wspólnych dążeń

Wspólne dążenia dorosłych osób znaczących w wychowaniu stwarzają dzieciom korzystniejsze warunki rozwoju zwiększające prawdopodobieństwo pojawiania się u nich przewagi pozytywnych afektów nad negatywnymi, zaangażowania oraz przekonania o sensie własnych działań. Brak tego typu porozumienia może rodzić napięcia, niepokój, zmniejszać zaufanie i zniechęcać obie strony do dalszej współpracy. Nieporozumienia, zarówno te, które są dla dziecka widoczne, jak i te, które są skrywane, mogą sprawiać, że przeżywać ono będzie konflikt lojalności wobec dorosłych podejmujących zadania wychowawcze. Skutki braku porozumienia i zbliżenia sposobów działań wychowawczych mogą powodować u dzieci bunt wobec rodzicielskich i nauczycielskich wymagań i niechęć do chodzenia do przedszkola, szkoły. Warto, aby współpraca rozpoczynała się od określenia wartości i celów ważnych dla wszystkich stron zainteresowanych procesami związanymi z wychowaniem i kształceniem⁹. Jednym z istotnych zagadnień dotyczących dążeń dorosłych, które sprzyjają lepszej atmosferze w szkole, a co za tym idzie, mogą mieć istotne znaczenie dla dobrostanu dzieci, jest określenie celów współpracy.

Małgorzata Babiuch¹⁰ podaje następujące cele współpracy:

1. Dążenie do usprawnienia pracy wychowawczej szkoły przez koordynację i ujednoczenie oddziaływań wychowawczych.
2. Możliwe najlepsze poznanie przez nauczycieli poszczególnych uczniów (ich sytuacji rodzinnej i bytowej, oczekiwań rodziców, funkcjonowania w środowisku pozaszkolnym, zainteresowań i potrzeb).
3. Poznanie funkcjonowania szkolnego dzieci przez rodziców.
4. Wzajemne poznanie się nauczycieli i rodziców pozwalające na porozumiewanie się i wzajemne rozumienie.
5. Edukacja pedagogiczna rodziców wiążąca się z upowszechnianiem wiedzy na temat rozwoju i wychowania dzieci.
6. Pomoc w doborze właściwych oddziaływań wychowawczych i pokonaniu trudności.
7. Organizowanie opieki nad dziećmi poza godzinami nauki w szkole z uwzględnieniem czasu wolnego.
8. Aktywne uczestnictwo w organizacjach rodzicielskich na terenie szkoły.

Ważne, aby rodzice i nauczyciele mieli okazję do wzajemnego poznania się i podtrzymywania kontaktu na takim poziomie, który sprzyjałby wywiązywaniu się z zadań związanych z wychowaniem. Wiedza dzieci

9 A. Hautumm, R. Prott: *12 zasad efektywnej współpracy pomiędzy nauczycielkami a rodzicami*. http://www.frd.org.pl/pl/artykul/_168 [dostęp: 5.07.2013].

10 M. Babiuch: *Jak współpracować z rodzicami...*

o kontakcie rodziców z nauczycielami buduje w dziecku poczucie, że jest ono wspierane przez pokolenie dorosłych wychowawców, a wsparcie jest jednym z istotnych czynników wpływających na ocenę jakości życia i jednocześnie wyznacznikiem jakości życia.

Istotny cel współpracy stanowi również wymiana informacji dotyczących dziecka, jego funkcjonowania w środowisku domowym i szkolnym. Rodzice mają wiedzę o tym, jak dziecko zachowuje się w domu, nauczyciele znają jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole, świetlicy. Wymiana tej wiedzy pozwala lepiej poznać potrzeby dziecka, których zaspokojenie sprzyjać może większemu zadowoleniu z osiągnięć związanych z życiem rodzinnym i szkolnym. Annette Hautumm i Roger Prott uznają, że „współpraca pomiędzy nauczycielkami a rodzicami osiąga najwyższy poziom, gdy obie strony zdolne są do wzajemnego przekazywania informacji”¹¹. Przy czym nauczyciele są zobowiązani prawnie i merytorycznie do uzasadniania działań, natomiast rodzice mają obowiązek informować pedagogów tylko wtedy, gdy to dotyczy podstaw opieki nad dzieckiem, np. tego, kto może odbierać dziecko z placówki, na co dziecko jest uczulone.

W procesie współpracy rodziców i nauczycieli warto dążyć do ujednoczenia działań wychowawczych¹². W negocjowaniu tego, co dla dzieci jest korzystne, istotne znaczenie ma nie tylko skuteczność danego sposobu działania, ale przede wszystkim zgodność osób dorosłych co do sposobu traktowania rozwijających się ludzi, będących na różnych etapach drogi edukacyjnej. Wybór sposobu oddziaływań wiąże się z przekonaniem o naturze człowieka¹³. Korzystanie ze sposobów pochodzących z psychologii humanistycznej wiąże się z założeniem, że człowiek jest istotą dążącą do samorealizacji, gotową do rozwoju w relacji z zaangażowanym, empatycznym i autentycznym partnerem interakcji. Znacząca dla jakości życia dzieci byłaby w takim ujęciu bliska relacja z rodzicami i nauczycielami, dzięki której proces wychowania i uczenia się stawałby się procesem prowadzącym do dojrzałej samodzielności. Humanistyczne podejście do tworzenia warunków do rozwoju powinno stanowić podstawę dzia-

11 A. Hautumm, R. Prott: *12 zasad efektywnej współpracy...*; por. A. Hautumm, R. Prott: *Dwanaście zasad efektywnej współpracy pomiędzy nauczycielkami a rodzicami*. W: *Nigdy nie jest za wcześnie – rozwój i edukacja małych dzieci*. Red. T. Ogrodzińska. Warszawa: Fundacja Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komenskigo, 2004.

12 M. Łobocki: *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania*. Warszawa: Nasza Księgarnia, 1985, s. 47; por. A. Hautumm, R. Prott: *12 zasad efektywnej współpracy...*

13 B. Poćwiardowska: *Znaczenie wybranych metod oddziaływań wychowawczych dla rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym*. „Wychowanie Na Co Dzień” 2012, nr 6, s. 15–17.

łań wychowawczych. U źródła technik poznawczych tkwi założenie, że człowiek jest istotą poszukującą wiedzy i nabywającą, przetwarzającą informacje. Dostarczenie potrzebnej wiedzy może pomóc uczniom w poradzeniu sobie z wyzwaniami szkolnej rzeczywistości. Ograniczeniem stosowania tych technik są pojawiające się u dzieci i młodzieży trudności związane z rozwojem poznawczym. Przekonanie o tym, że człowiek jest istotą, dla której zachowania ogromne znaczenie ma unikanie przykrości i dążenie do przyjemności, może prowadzić do koncentrowania się na sposobach wpływu na zachowanie poprzez środki zaczerpnięte z psychologii behawioralnej – nagrody i kary oraz kontrakty. Przykładem tego typu działania wychowawczego może być punktowy system oceniania zachowania; uczniowie wiedzą, za jakie zachowania otrzymają dodatkowe punkty, a za jakie przewinienia punkty zostaną im odjęte. Zdarza się, że w tego typu systemach rada pedagogiczna koncentruje się na zachowaniach negatywnych, ograniczając punktację akceptowanych społecznie działań do uczestnictwa w konkursach, zbiórki makulatury, wypełniania obowiązków dyżurnego itp. System działań wychowawczych wiąże się wtedy z przekazem dorosłych do dzieci, że w codziennym życiu szkolnym przeważają negatywne zachowania i tylko odpowiednie kary są w stanie zapobiec ich pojawieniu się. Można przypuszczać, że w szkole, w której dominują metody behawioralne, dzieci i młodzież mogą niżej oceniać jakość swojego życia, bo tego typu zewnątrzsterowne działania mogą prowadzić do przekonania uczniów, że akceptowane zachowania są efektem wyłącznie represyjnego systemu działań, a nie wewnętrznej potrzeby dzieci. Szczególnym zagrożeniem w stosowaniu środków behawioralnych jest nadmierna koncentracja na karach, które skupiają uwagę dzieci na nieodpowiednich zachowaniach, budzą złość, gniew i chęć odwetu, nie motywują do działania. Okazuje się również, że ustalenie metod wychowawczych stosowanych w domu i w szkole jest istotne ze względu na osobowość rodziców, którzy mają możliwość uczenia się metod behawioralnych, ale nie zawsze są w pełni przekonani do ich skuteczności i gotowi do ich stosowania¹⁴. Postulat ujednolicenia działań wychowawczych wiąże się z podjęciem wspólnej decyzji zgodnej z systemem wartości rodziców, jak i z zaktualizowaną wiedzą nauczycieli o wyborze tych sposobów postępowania, które dają dzieciom największe szanse rozwoju. Z perspektywy doświadczeń autorki artykułu humanistyczne tworzenie

14 A. Kazdin: *Parent Management Training. Treatment for Oppositional, Aggressive, and Antisocial Behavior in Children and Adolescents*. Oxford: Oxford University Press, 2005; R.W. Greene, J.S. Ablon: *Terapia dzieci impulsywnych*. Przeł. M. Stasińska. Kraków: Wydawnictwo UJ, 2008, s. 4; A. Faber, E. Mazlish: *Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały, jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły*. Przeł. M. Więznowska. Poznań: Media Rodzina of Poznań, 1998.

atmosfery poszanowania dziecięcej odrębności, indywidualności i gotowość zaangażowania się w relację stanowią podstawę interakcji wychowawczej, w ramach której ważne jest umiejętne korzystanie z metod pochodzących z psychologii poznawczej.

Dobrowolny udział we współpracy

Podstawowe znaczenie we współpracy nauczycieli i rodziców ma zasada pozytywnego nastawienia, zgodnie z którą warunkiem skutecznej współpracy jest całkowicie dobrowolny w niej udział. Ważne, aby obie strony były świadome korzyści płynących ze współpracy¹⁵. Jedną z tych korzyści, poza pojawieniem się bliskości we wzajemnych relacjach, jest również podejmowanie działań mogących mieć znaczenie dla jakości życia dzieci. Uczniowie bowiem, dostrzegając porozumienie i konstruktywne działania na ich rzecz, mogą nabierać przekonania, że są ważni dla dorosłych, którzy uczestniczą w ich wychowaniu. Podczas obserwacji sposobów współpracy uczą się, jak nawiązywać kontakty, jak je podtrzymywać, jak realizować wynegocjowane zadania, jak radzić sobie z konfliktami, czyli jak działać skutecznie, doświadczając możliwości wyboru, więzi z ludźmi i szansy na zaprezentowanie własnych kompetencji. Dzięki modelowanym zachowaniom dorosłych dzieci i młodzież mają szansę na uczenie się podejmowania decyzji uwzględniających cele działania, zadania i relacje.

Uznanie partnerstwa¹⁶

Mieczysław Łobocki¹⁷ uznał, że we współpracy istotne jest przestrzeganie zasady partnerstwa. Wiązał ją z uznawaniem praw do współuczestnictwa rodziców i nauczycieli w działaniach szkoły i obowiązkach. Szczególnie ważne są działania zmierzające ku temu, żeby żadna ze stron interakcji nie czuła się mniej wartościowa. Dla zwiększenia jakości życia dzieci i młodzieży ważne byłoby, żeby nauczyciele i rodzice mieli jednakowy udział w podejmowaniu decyzji i ponoszeniu za nie odpowiedzialności.

15 M. Łobocki: *Współdziałanie nauczycieli i rodziców...*, s. 17.

16 *W poszukiwaniu partnerstwa rodziny, szkoły i gminy: praca zbiorowa*. Red. M. Mendel. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2000.

17 M. Łobocki: *Współdziałanie nauczycieli i rodziców...*; M. Mendel: *Rodzice i nauczyciele jako sprzymierzeńcy*. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2007, s. 24.

Uwzględnianie wcześniejszych związanych ze szkołą doświadczeń rodziców¹⁸

Należy również wziąć pod uwagę to, że wcześniejsze doświadczenia rodziców związane z daną instytucją mają wpływ na ich motywację do podejmowania współpracy z pedagogami. Trudności we współpracy z nauczycielem jednego dziecka mogą powodować niechęć do nawiązania kontaktu z wychowawcą w chwili przekraczania progu edukacyjnego przez drugie dziecko z tej samej rodziny. Czasami doświadczenie frustracji w relacji z nauczycielami uogólnia się i przenosi się również na nauczycieli spoza danej placówki. Pedagog świadomy różnorodnych rodzicielskich doświadczeń może wykazywać większą tolerancję wobec przejawianej przez rodziców niechęci do współpracy i motywację do poszukiwania sposobów pracy z oporem¹⁹. Innym aspektem uaktywniania się wcześniejszych doświadczeń są szkolne wspomnienia głównych opiekunów dzieci i młodzieży. Rodzice przychodzący do szkoły na zebranie przypominają sobie czasy, w których to oni chodzili do szkoły, u dorosłych pojawiają się bardzo różne uczucia, nie zawsze te, które dominują w pozytywnym komponentcie afektywnym i wiążą się z dobrostanem psychicznym i fizycznym. Odżywianie wspomnień może uruchomić różnorodne zachowania związane z wchodzeniem w role, które rodzice przyjmowali w dzieciństwie. Zdarza się, że podczas zebrań, gdy ławki są ustawione jedna za drugą i utrudnione jest nawiązanie kontaktu wzrokowego z osobą prowadzącą zebranie i jego uczestnikami, rodzice wycofują się z aktywnego uczestnictwa, rozpoczynają rozmowy, które są dla nich bardziej interesujące. Zadbanie o przestrzeń, w której odbywają się spotkania z rodzicami, bądź też tworzenie warunków do tego, aby rodzice mieli szansę porozmawiać z sobą na tematy ich interesujące, może mieć znaczenie dla gotowości tych dorosłych do nawiązywania, podtrzymywania kontaktu, udziału w podejmowaniu decyzji i realizowaniu zadań. Ważne byłoby odpowiednie ustawienie ławek, na przykład w kręgu, w podkowie; w ten sposób można by zwiększyć szansę na zaangażowanie się rodziców we wspólne działania. Dzieci mogą uczestniczyć w zorganizowaniu wystawy prac, które wykonały w ostatnim czasie, pomóc w przestawianiu ławek (jeśli istnieje taka konieczność), udekorowaniu sali. Kiedy w przygotowa-

18 Przykłady takich doświadczeń odnajdziemy w książce A. Koniecznej: *Analiza struktury interakcji w sytuacji rozmowy nauczycieli z rodzicami o problemach szkolnych ucznia*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2009.

19 B. Poćwiardowska: *Przejawy oporu w relacji wychowawca - rodzice*. W: *O kompetencjach współczesnych wychowawców*. Red. D. Zając. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2010, s. 158-175.

nie przestrzeni do spotkania nauczycieli z rodzicami włączają się uczniowie, wtedy mają szansę budować w sobie przekonanie o tym, że są ważni dla dorosłych osób odpowiedzialnych za ich rozwój oraz że przestrzeń szkoły jest również przestrzenią ich rodziców, a nie miejscem, gdzie „rządzią” wyłącznie nauczyciele. Takie osvajanie przestrzeni może wpływać na odbiór placówki jako miejsca spotkań, podczas których rodzice dowiadują się o postępach dzieci, mogą korzystać z wiedzy nauczyciela, wymieniać doświadczenia i w przyjaznej atmosferze poszukiwać sposobów radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Dzieci i młodzież, włączając się do przygotowań, traktują szkołę nie tylko jako miejsce wysiłku związanego z oceną, lecz także jako przestrzeń, w której rodzice dowiadują się o ich osiągnięciach i pojawiających się trudnościach po to, aby poszukiwać sposobów pomocy. Zwiększony udział rodziców w działaniach szkoły rodzic może w dzieciach poczuć bezpieczeństwo i zadowolenie, co ma znaczenie dla subiektywnej oceny jakości szkolnego funkcjonowania.

Uwzględnianie wiedzy rodziców

W tworzeniu warunków do współpracy z rodzicami warto uwzględnić wiedzę rodziców o ich dziecku i wiedzę, którą posiadają na temat rozwoju i wychowania. Współcześnie proces wychowania wydaje się bardziej regulowany przez różnego rodzaju publikacje, porady ekspertów niż przez wymianę doświadczeń z wcześniejszymi pokoleniami i osobami posiadającymi doświadczenie w tym zakresie. Różnice zarysowują się w związku z przemianami pojawiającymi się w modelu życia małżeńskiego i rodzinnego. W tej kwestii istotne jest to, aby nauczyciele założyli, że rodzice posiadają wiedzę na temat rozwoju i wychowania dzieci, i nie umniejszali jej znaczenia. Uwzględnianie wiedzy i doświadczeń rodziców zwiększa prawdopodobieństwo korzystania przez nich z pomocy pedagoga w sytuacji wątpliwości lub pojawiających się trudności, co w konsekwencji może sprzyjać pełniejszemu uwzględnianiu potrzeb dziecka i wyzwań, z którymi się spotyka w życiu szkolnym i rodzinnym. Dostosowanie warunków uczenia się do indywidualnych potrzeb dziecka po pewnym czasie może mieć znaczenie dla pojawienia się przewagi uczuć przyjemnych nad nieprzyjemnymi, przekonania o sensie nauki i gotowości do zaangażowania, co sprzyja zwiększeniu subiektywnego poziomu satysfakcji.

Uznanie podobieństwa warunków życia nauczycieli, dzieci i rodziców

Warto w tworzeniu warunków do współpracy uwzględniać również podobieństwo warunków życia nauczycieli i rodziców. Roger Prott zwraca uwagę na to, że „przyjęcie tych założeń zmniejsza ciężar spoczywający na nauczycielkach. Nie muszą żyć w stanie stałej gotowości, gdyż inni ludzie również troszczą się o dobro dzieci”²⁰. Oczywiście istnieją także sytuacje, w których nauczyciele powinni zachować czujność, jednakże dotyczą one dzieci z grup ryzyka.

Współpraca i trudności

Koniecznym warunkiem efektywnej współpracy, nastawionej na dążenie do poszukiwania optymalnych warunków rozwoju dla każdego dziecka jest założenie, że we współpracy będą występować trudności, niepowodzenia i błędy. Przyczyną ich pojawienia się mogą być niejasne, niesprecyzowane ustalenia. Bywa również tak, że do trudności we współpracy z nauczycielami przyczynia się sposób funkcjonowania instytucji. Placówka/szkoła, w której brakuje porozumienia między nauczycielami, a dyrekcja niechętnie uwzględniania potrzeby nauczycieli, rodziców i uczniów, może powodować poczucie braku wpływu na rzeczywistość szkolną i wycofanie się rodziców ze współpracy. Warto też, w sytuacji wystąpienia niepowodzeń we współpracy, zastanowić się nad istnieniem powodów bezpośrednio powiązanych z pracą danego nauczyciela lub z jego nastawieniem wobec rodziców i sposobem postępowania z nimi. Przyjrzenie się własnej pracy z metapoziomu może przyczynić się do wprowadzenia znaczących zmian w tworzeniu rodzicom warunków do współpracy i zwiększyć szansę na gotowość rodziców do tworzenia optymalnych warunków rozwoju dzieciom i młodzieży.

Koncentracja na kompetencjach rodziców

Do zwiększania satysfakcji dzieci z funkcjonowania w przedszkolu, szkole, świetlicy prowadzi koncentrowanie się na kompetencjach rodziców. Dzięki kompetencjom, które rodzice posiadają w związku z założeniem rodziny, wychowywaniem dzieci, prowadzeniem domu, wykonywaniem określonego zawodu, mogą służyć pomocą pedagogom w rozwiązywaniu między innymi problemów wychowawczych, jak również ekonomicznych

20 A. Hautumm, R. Prott: *12 zasad efektywnej współpracy...*

i organizacyjnych, związanych z działalnością placówki. Obecnie rodzice mają możliwość tworzenia rad, które mogą uczestniczyć w zarządzaniu placówką. Okazuje się jednak, że w polskiej publicznej oświacie ta możliwość pozostaje ciągle w sferze postulatów²¹.

Podsumowanie i postulaty związane z tworzeniem pozytywnej jakości życia młodego pokolenia

Zdaję sobie sprawę, że propozycje przedstawione w tym tekście ani nie wyczerpują tematu, ani też nie są łatwe do realizacji. Wymagają bowiem od nauczycieli dużego wysiłku włożonego w proces własnego profesjonalnego i osobowego doskonalenia: wzbogacania wiedzy, kształtowania różnych umiejętności, poczucia sprawstwa i brania odpowiedzialności za podjęte działania, czasem nawet całkowitej zmiany myślenia o sposobie włączania rodziców w działania szkoły. Wysiłek ten jest tym bardziej konieczny, że obserwując rzeczywistość szkolną, można dojść do wniosku, że najczęściej rodzice traktowani są tam jak uczniowie i – zgodnie z „drabiną uczestnictwa” Rogera Harta²² – są obiektem manipulacji, stanowią dekorację w czasie organizowanych uroczystości bądź uczestniczą w pozorowaniu partnerstwa. Uczestnictwo rodziców w działaniach szkoły zwiększające poziom satysfakcji dzieci i młodzieży pojawia się wtedy, gdy mogą oni wspólnie z nauczycielami podejmować decyzje i realizować zadania rodzące w dzieciach przekonanie, że szkoła jest miejscem, w którym mogą one dążyć do osiągnięcia określonych, na tyle, na ile jest to możliwe, indywidualnych, celów i wartości, podejmować autonomiczne decyzje, rozwijać kompetencje i tworzyć bliskie więzi z ludźmi.

Kompetencje nauczycielskie związane z tworzeniem pozytywnej atmosfery instytucji edukacyjnych, służącej poprawie jakości życia młodego pokolenia w obszarze środowiska szkolnego (w subiektywnym i obiektywnym ujęciu) stanowią ważny aspekt pracy nauczyciela, stąd konieczna jest zarówno diagnoza tych kompetencji, jak i ich doskonalenie, a przede wszystkim pierwotne budowanie świadomości nauczycielskiej związanej ze znaczeniem odczuwanej przez młode pokolenie jakości środowiska wychowawczego dla osiągania rezultatów wychowawczych, czyli realizacji celów podejmowanych działań edukacyjnych.

21 B. Śliwerski: *Diagnoza uspołecznienia publicznego szkolnictwa III RP w gorszej centralizmu*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2013, s. 103–110.

22 B. Śliwerski. Wykład otwierający I Sesję Naukową Magistrantów Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, 22.05.2013; por. R. Hart: *Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care*. New York: UNICEF, 1997.

Bibliografia

- Babiuch M.: *Jak współpracować z rodzicami „trudnych uczniów”?* Warszawa: WSiP, 2002.
- Baumann K.: *Jakość życia w okresie późnej dorosłości – dyskurs teoretyczny.* „Gerontologia Polska” 2006, T. 14.
- Faber A., Mazlish E.: *Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały, jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły.* Przeł. M. Więżnowska. Poznań: Media Rodzina of Poznań, 1998.
- Greene R.W., Ablon J.S.: *Terapia dzieci impulsywnych.* Przeł. M. Stasińska. Kraków: Wydawnictwo UJ, 2008.
- Hart R.: *Children’s Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care.* New York: UNICEF, 1997.
- Hautumm A., Prott R.: *12 zasad efektywnej współpracy pomiędzy nauczycielkami a rodzicami.* http://www.frd.org.pl/pl/artukul/_168 [dostęp: 5.07.2013].
- Hautumm A., Prott R.: *Dwanaście zasad efektywnej współpracy pomiędzy nauczycielkami a rodzicami.* W: *Nigdy nie jest za wcześnie – rozwój i edukacja małych dzieci.* Red. T. Ogrodzińska. Warszawa: Fundacja Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komenskigo, 2004.
- Jarosz E., Wysocka E.: *Diagnoza psychopedagogiczna. Podstawowe problemy i rozwiązania.* Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2006.
- Jucewicz A., Milska-Wrzosińska Z.: *Niedosyt.* „Gazeta Wyborcza” z dnia 6 lipca 2013, dodatek: „Wysokie Obcasy”, nr 27 (734).
- Kazdin A.: *Parent Management Training. Treatment for Oppositional, Aggressive, and Antisocial Behavior in Children and Adolescents.* Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Konieczna A.: *Analiza struktury interakcji w sytuacji rozmowy nauczycieli z rodzicami o problemach szkolnych ucznia.* Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2009.
- Łobocki M.: *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania.* Warszawa: Nasza Księgarnia, 1985.
- Mendel M.: *Rodzice i nauczyciele jako sprzymierzeńcy.* Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2007.
- Mróz J.: *Szczęśliwym być. Poczucie dobrostanu psychicznego wśród młodych ludzi.* http://www.wsu.kielce.pl/start/Mlodziez%20ow%20spoleczenstwie%20zmiany,%20Maria%20Sroczynska/Polska-Ukraina_3_7.pdf [5.07.2013].
- Poćwiardowska B.: *Przejawy oporu w relacji wychowawca – rodzice.* W: *O kompetencjach współczesnych wychowawców.* Red. D. Zajęc. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2010.

- Poćwiardowska B.: *Znaczenie wybranych metod oddziaływań wychowawczych dla rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym*. „Wychowanie Na Co Dzień” 2012, nr 6.
- Rosenberg M.B.: *Porozumienie bez przemocy: o języku serca*. Przeł. M. Kłobukowski. Warszawa: J. Santorski & Co., 2005.
- Sennett R.: *Etyka dobrej roboty*. Przeł. J. Dzierzgowski. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, 2010.
- Śliwerski B.: *Diagnoza uspołecznienia publicznego szkolnictwa III RP w górsce centralizmu*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2013.
- Trzebińska E.: *Psychologia pozytywna*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2008.
- W poszukiwaniu partnerstwa rodziny, szkoły i gminy: praca zbiorowa*. Red. M. Mendel. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2000.

Blanka Poćwiardowska

Cooperation between parents and teachers and the quality of life in children and adolescent

Summary: Cooperation between parents and teachers can play a significant role for perceiving the quality of life by children and adolescent. In this article I present some ways of understanding the quality of life and some recommendations for development cooperation between parents and teachers. In creation an atmosphere which favor increasing the quality of life in children and adolescent I include the teacher's attitude, the need to strive to define common aims and respect voluntary and partnership in cooperation.

Key words: student quality of life, cooperation between teachers and parents

Blanka Poćwiardowska

Die Zusammenarbeit zwischen Eltern und Lehrern zwecks der Lebensqualität der Kinder und Jugendlichen

Zusammenfassung: Die Zusammenarbeit zwischen den Eltern und den Lehrern kann für die von Kindern und Jugendlichen vergegenwärtigte Lebensqualität von großer Bedeutung sein. In ihrem Text zeigt die Verfasserin, wie die Lebensqualität betrachtet werden kann und gibt Hinweise für Entwicklung der Zusammenarbeit zwischen Eltern und Lehrern.

Bei Schaffung der eine bessere Lebensqualität von Kindern und Jugendlichen begünstigenden Atmosphäre berücksichtigte die Verfasserin die Einstellung des Klassenlehrers, die Notwendigkeit, gemeinsame Ziele zu definieren und die Anerkennung der Freiwilligkeit und der Partnerschaft in der Zusammenarbeit.

Schlüsselwörter: Lebensqualität der Kinder und Jugendlichen, Zusammenarbeit zwischen Lehrern und Eltern